

NEDERLAND VOETBALLAND

Zeer hoge dichtheid voetbalaccommodaties – ook in krimpgebieden

Door **Remco Hoekman en Hugo van der Poel (Mulier Instituut)**

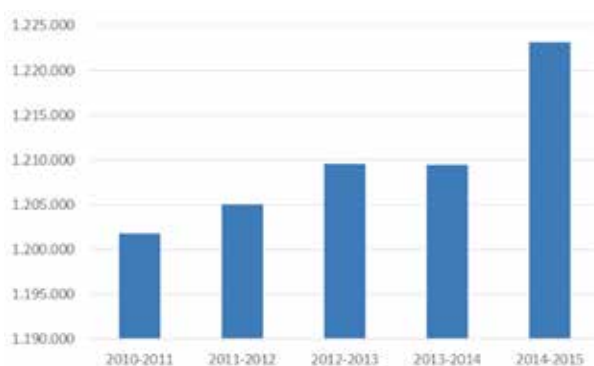
De gemiddelde Nederlander vindt de dichtstbijzijnde voetbalaccommodatie in de buurt, om precies te zijn op 1.575 meter van zijn of haar woonplaats¹. Maar die gemiddelde Nederlander legt bijna een kilometer meer af naar het thuishonk van de vereniging waar hij of zij lid van is. Waarom is dat? Zijn er daarbij verschillen te zien tussen categorieën voetballers? Doet leeftijd ertoe? Of hoe hoog men speelt? Of dat men in de stad woont, of in een krimpgebied?

We gaan bovenstaande vragen te lijf met bevolkingscijfers van het CBS, cijfers over voetbaldeelname uit het bevolkingsonderzoek OBiN en gegevens over voetbalaccommodaties en voetbalvelden uit het Databestand SportAanbod (DSA). Verder maken we dankbaar gebruik van lidgegevens van de KNVB. We schetsen allereerst een meer algemeen beeld van wie voetbalt en waar en waarop hij of zij dat doet. Daarna spitsen we de aandacht toe op de afstanden die mensen afleggen naar de voetbalaccommodaties, de verschillen die zich daarbij voordoen en de verklaringen die daarvoor te geven zijn. Tot slot komen we met conclusies en aandachtspunten voor onderzoek en beleid.

AANTAL REGULIERE VOETBALACCOMMODATIES DAALT

Het aantal voetballende leden van de KNVB² is gegroeid tot een ledenaantal van 1.223.168 in 2014/2015 (figuur 1). Mede door de opkomst van het meisjes- en vrouwenvoetbal en de aangepaste spelvormen voor oudere leeftijdsgroepen (bijvoorbeeld 35+ voetbal) weet de KNVB indrukwekkende ledencijfers te noteren.

Figuur 1. Ledental KNVB per seizoen, periode 2010-2015.

Bron: KNVB 2015.

Het grote aantal jeugdleden wordt ook zichtbaar in het landelijk onderzoek Ongevallen en Bewegen in Nederland (OBiN) (tabel 1). Meer dan een kwart van de jeugd voetbalt minimaal twaalf keer per jaar.

Tabel 1. Deelname aan voetbal (minimaal 12 keer per jaar) naar geslacht, leeftijd en huishoudinkomen, bevolking 6-79 jaar (in procenten).

	2011	2012	2013	2014
Totaal	7	7	7	8
Geslacht				
Man	12	13	12	13
Vrouw	2	2	2	2
Leeftijd				
Jeugd	24	28	27	29
Volwassenen	5	5	6	6
Ouderen	1	1	1	1
Huishoudeninkomen				
Beneden modaal	4	4	4	4
Modaal	8	8	8	8
Boven modaal	8	9	9	10

Bron: OBiN 2012-2014.

Ondanks de opkomst van het vrouwenvoetbal is voetbal nog altijd vele malen populairder onder jongens en mannen dan onder meisjes en vrouwen (respectievelijk 12% en 2% in 2014). In huishoudens met een modaal of bovenmodaal bruto huishoudeninkomen wordt verhoudingsgewijs meer gevoetbald dan in huishoudens met een inkomen beneden modaal.

85% Van de voetballers speelt (ook) bij een voetbalvereniging. Daarnaast vindt een deel van de voetbalbeoefening plaats samen met het gezin, familie, vrienden en burens (41%).

Figuur 2. Context van voetbalbeoefening, voetballers (minimaal 12 keer per jaar).

Bron: OBiN 2012-2014.

Het aantal voetballers neemt toe, maar het aantal veldvoetbalverenigingen in Nederland neemt af, van 2.654 in 2010/2011 naar 2.586 in 2014/2015. Logisch gevolg van beide ontwikkelingen is dat de gemiddelde grootte van de voetbalvereniging toeneemt en gestegen is tot 473 leden in 2014/2015.

EEN OP DE VIJF VOETBALVELDEN IS EEN KUNSTGRASVELD

De locatie waar gevoetbald wordt is overwegend de reguliere voetbalaccommodatie. Daarnaast maken voetballers gebruik van speelveldjes (21%) en in mindere mate ook van schoolpleinen (15%) en de eigen tuin (15%). Vaak wordt gebruik gemaakt van deze voorzieningen in aanvulling op het gebruik van de voetbalaccommodatie (tabel 2).

Tabel 2. Accommodatiegebruik van voetballers (6-79 jaar), naar leeftijdsgroepen in procenten.

	Totaal	6-11 jaar	12-17 jaar	18-24 jaar	25-34 jaar	35-49 jaar	50 plusser
Sportpark/sportveld	85	92	85	83	84	73	84
Ander soort speelveldje	21	25	30	18	14	11	7
Op een schoolplein	15	30	20	7	5	3	-
Eigen tuin	15	30	15	9	4	6	4
Openbare weg	10	20	15	-	2	4	2
Park	9	12	6	11	8	7	1
Cruiff Court / Krajicek Playground / Zone parc	6	5	8	6	11	1	-
Strand/duinen	6	7	8	4	3	6	1
Andere buitenruimte	4	5	5	3	1	4	8

Bron: OBiN 2012-2014.

“ MEER DAN EEN KWART VAN DE JEUGD VOETBALT MINIMAAL TWAALF KEER PER JAAR

De voetbalverenigingen maken gebruik van een van de 2.315 reguliere voetbalaccommodaties die Nederland rijk is. Een voetbalaccommodatie is een adres waar een of meer voetbalvelden te vinden zijn en een of meer voetbalverenigingen hun thuiswedstrijden spelen. Op het merendeel van de voetbalaccommodaties is overigens maar één voetbalvereniging actief. Op maximaal 10% van de accommodaties zijn twee of meer verenigingen actief. Het is daarom te verwachten dat het aantal voetbalaccommodaties terugloopt als het aantal voetbalverenigingen terugloopt. Een aanwijzing daarvoor is dat de KNVB in 2010 2.379 voetbalaccommodaties telde (zie Romijn & Hoekman, 2013), 63 meer dan in 2015 in het DSA stonden geregistreerd. In Nederland is per 7.300 inwoners een reguliere voetbalaccommodatie en per 2.300 inwoners een voetbalveld beschikbaar. Voor KNVB-leden zijn deze aantallen, eveneens afgerond, een accommodatie voor 530 leden en een veld per 170 leden (tabel 3).

Tabel 3. Aantal inwoners en KNVB-leden per accommodatie en per veld in Nederland (in aantallen).

	Inwoners (2015)	KNVB-leden (2014/2015)
Totaal	16.900.726	1.223.168
per accommodatie	7.297	528
per veld	2.330	169

Bron: CBS, DSA, KNVB.

Een belangrijke verandering die zich op de voetbalaccommodaties heeft voorgedaan is de opkomst van kunstgrasvelden. De eerste kunstgrasvelden werden aangelegd rond 2000. Er waren 500 kunstgrasvelden in 2007 (Hoekman & van den Heuvel, 2007) en bijna 1.200 kunstgrasvelden in 2010 (Romijn & Hoekman, 2013). In 2015 zijn in het DSA 1.394 kunstgrasvelden geregistreerd (tabel 4). Hiermee is nu een op de vijf voetbalvelden een kunstgrasveld.

Tabel 4. Aanwezigheid voetbalvelden in Nederland, naar doeleinde en type (in aantal en in procenten).

	Landelijk	Percentage
Aantal velden	7.253	100%
Type velden		
Natuurgras	5.859	81%
Kunstgras	1.394	19%

Bron: DSA 2015.

GROOTSTE AFSTAND IN STEDELIJKE GEBIEDEN

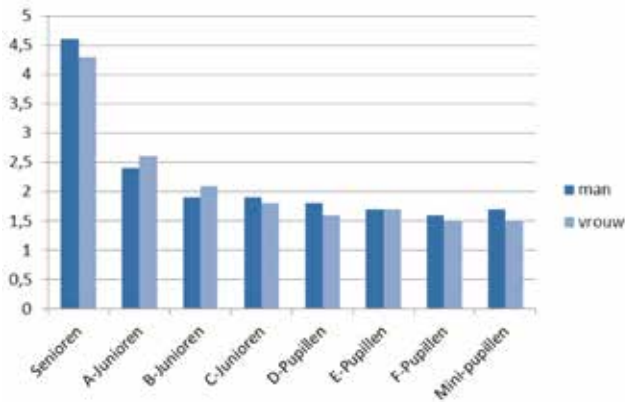
Diverse onderzoeken laten zien dat de leden van voetbalverenigingen niet altijd lid zijn van de dichtstbijzijnde vereniging (Diepenveen & Starrenburg, 2010; Hermie, 2013; Romijn, Wezenberg-Hoenderkamp & Hoekman, 2014; Van der Steenhoven, 2000). Op basis van landelijke data van de KNVB hebben we inzicht in de afstanden die de leden van de KNVB overbruggen naar de vereniging waar ze lid zijn en hoe dit verschilt naar leeftijd, speelniveau van de vereniging en regio.

De KNVB-leden wonen hemelsbreed gemiddeld genomen 2.400 meter van hun vereniging. Op basis van data uit het DSA weten we dat de gemiddelde afstand over de weg voor de inwoners van Nederland naar de dichtstbijzijnde voetbalaccommodatie 1.575 meter is. Omdat de afstand over de weg meestal langer is dan de afstand hemelsbreed kunnen we veilig aannemen dat de afstand die de voetballers overbruggen naar de voetbalaccommodatie waar hun eigen vereniging speelt minstens een kilometer groter is dan wat op basis van de aanwezigheid van voetbalaccommodaties nodig lijkt te zijn. Ook wij vinden dus dat een deel van de voetballers niet actief is bij de dichtstbijzijnde voetbalvereniging. De gemiddelde afstand die wordt overbrugd verschilt afhankelijk van de leeftijdscategorie (figuur 3). De gemiddelde afstand neemt toe naarmate voetballers ouder worden.

Opvallend genoeg is de afstand die de leden overbruggen in de zeer sterk stedelijke gebieden het grootst, waar verwacht werd dat juist in plattelandsgebieden, en in het bijzonder in krimpregio's, de afstand die leden overbruggen het grootst zou zijn (figuur 4).

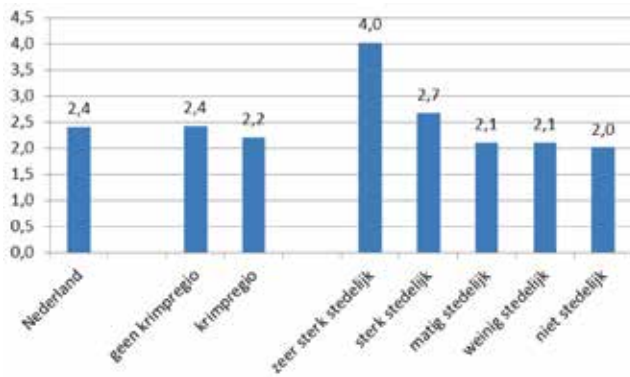
De KNVB heeft Nederland opgedeeld in 6 districten: Noord, Oost, West I, West II, Zuid I en Zuid II. De afstand die de voetballers overbruggen naar de voetbalaccommodatie blijkt op het niveau van de KNVB-districten uit te middelen en onderling weinig te verschillen (figuur 5). Alleen voor district Zuid II valt op dat de afstand afwijkt van de andere districten. Waar andere districten variërend een afstand noteren tussen de 2,3 en 2,7 kilometer, is

Figuur 3. Afstand tot vereniging voor spelende leden KNVB, naar leeftijdsgroep en geslacht (in kilometers).

Bron: KNVB

Figuur 4. Afstand tot vereniging voor spelende leden KNVB, naar krimpregio en stedelijkheid (in kilometers).

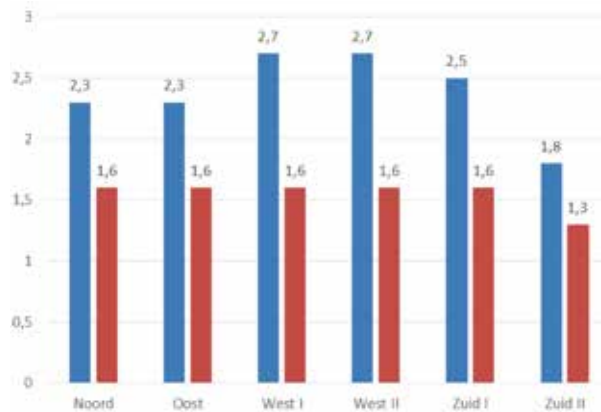

Bron: KNVB; bewerking Mulier Instituut.

de gemiddelde afstand in district Zuid II minder dan twee kilometer (1,8 km). Dit is mede te verklaren door het grote aantal sportaccommodaties per 10.000 inwoners in Zuid II, waardoor ook de afstand tot de dichtstbijzijnde voetbalaccommodatie voor de inwoners korter is dan in andere districten. In Zuid II is de gemiddelde afstand tot de dichtstbijzijnde voetbalaccommodatie 1,3 kilometer, waar dit in andere districten 1,6 kilometer is.

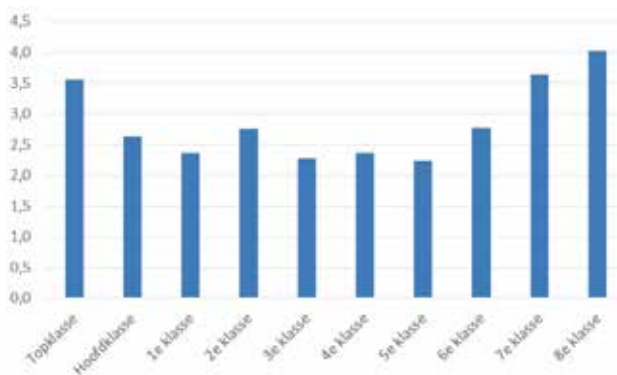
Tot slot verwachten we dat de afstand tot de vereniging groter is, naar mate het speelniveau van het eerste elftal hoger is. Dit inderdaad blijkt op te gaan voor de verenigingen waar het eerste elftal actief is in de topklasse. Maar opvallend genoeg geldt dit overigens ook voor de verenigingen waarvan het eerste elftal actief is in de laagste klassen (7e klasse en 8e klasse) (figuur 6).

Figuur 5. Afstand tot vereniging voor spelende leden KNVB, naar district (in kilometers; links (blauw) naar vereniging waar men lid is, rechts (oranje) naar dichtstbijzijnde vereniging).

Bron: KNVB.

Figuur 6. Afstand tot vereniging voor spelende leden KNVB, naar speelniveau 1e elftal (in kilometers).

Bron: KNVB.

SOORT ZOEKT SOORT

Nederland kent een zeer hoge dichtheid aan voetbalaccommodaties: gemiddeld zes per gemeente. Geen wonder dat de gemiddelde Nederlander in een straal van anderhalve kilometer over de weg een voetbalaccommodatie kan vinden en de bereikbaarheid van accommodaties niet hoog scoort als belemmering om te sporten. De hoge sportdeelname in Nederland kan deels worden verklaard uit het feit dat afstand als belemmering zo goed als opgeheven is. Sterker nog, de afstanden zijn zo beperkt, dat veel leden van voetbalverenigingen niet voetballen bij de vereniging die het dichtst in de buurt ligt, maar bij een vereniging die gemiddeld genomen een kilometer verder weg ligt.

“ HET AANTAL VOETBALLERS NEEMT TOE, MAAR HET AANTAL VELDVOETBALVERENIGINGEN NEEMT AF

De verschillen die in de gepresenteerde tabellen en figuren zijn waar te nemen zijn goed te verklaren uit het mechanisme 'soort zoekt soort'. Spelen in de buurt wordt bevorderd door sociale homogeniteit. Neemt de dichtheid en diversiteit in de directe omgeving toe, dan zullen degenen die mobieler zijn op een wat hoger schaalniveau dan de eigen buurt op zoek gaan naar aanbod dat aansluit op hun voorkeur. Zo is op het platteland de bevolking homogener dan in de steden en bestaan minder categorale verschillen tussen de verenigingen. Natuurlijk is de vereniging uit het dorp verderop vanouds de aartsvijand, maar dat is omdat dat het de vereniging van het dorp verderop is, en niet omdat de bevolking daar anders is samengesteld of die vereniging een ander aanbod heeft. Juist omdat de verenigingen onderling vergelijkbaar zijn, is er geen reden om in een andere vereniging te spelen dan die van het eigen dorp. Waarbij nog eens komt dat het dorp op de vereniging komt, en de vereniging een cruciale plaats inneemt in het dorpsleven. Het tegengestelde geldt voor het meest verstedelijkte gebied. Hier bestaat een verzorgingsgebied voor categorale verenigingen: studentenverenigingen; Turkse en Marokkaanse verenigingen; verenigingen waar homo's zich thuis voelen; enz. Daarnaast zijn er verschillen tussen verenigingen naar aanpak en speelniveau: wel/geen jeugdafdeling; wel/niet goede begeleiding bij jeugdelftallen; wel/niet vrouwenafdeling; wel/niet prestatief op hoog niveau spelend. Hier is dus wat te kiezen, hetgeen verklaart waarom men in sterk stedelijk gebied wat verder reist dan naar de dichtstbijzijnde club.

Voor de jeugd in stedelijk gebied geldt eveneens dat er iets te kiezen is. Maar hierbij speelt wel dat kinderen graag spelen waar 'de vriendjes' spelen. Die vriendjes kennen ze vaak van de buurt en/of de school in de buurt³. Dit vergroot de kans dat de uitverkoren vereniging er toch een is die niet al te ver weg ligt. Ook omdat de ouders er een belang bij hebben – uit oogpunt van veiligheid en beperken van de tijd voor halen en brengen – dat de

kinderen naar een vereniging in de buurt gaan. Diezelfde sociale component levert als senior overigens een tweede reden om verder te reizen dan naar de dichtstbijzijnde vereniging: men verhuist, maar blijft spelen bij de club waar men ooit is begonnen te spelen. Of preciezer: bij het team waarmee men op seniorniveau is begonnen te spelen. Dit verklaart ook waarom in de

“ LEDEN VAN VOETBALVERENIGINGEN ZIJN NIET ALTIJD LID VAN DE DICHTSTBIJZIJNDE VERENIGING

lagere klasse teams verhoudingsgewijs meer wordt gereisd (figuur 6). We hebben hier te maken met veel 'vriendenteams', die hooguit een keer per week trainen en waarvan de leden het vooral belangrijk vinden eens per week hun 'oude maten' op een meter bier te kunnen trakteren.

AANDACHTSPUNTEN

Tot slot distilleren we uit voorgaande twee aandachtspunten. Ten eerste is de grootste sociale diversiteit te verwachten bij stedelijke

*Voetbalaccommodatie Juliana
Sportpark, 's Gravenzande.
Thuishaven van FC 's-Gravenzande.
Ontwerp en illustratie:
WnS Architecten*

voetbalverenigingen met een flinke jeugdafdeling, en dan vooral bij de pupillen. Met de uitsortering naar verschillende middelbare scholen start een soortgelijk proces in het voetbal. Op volwassen leeftijd voetbalt men waar, en zolang, men een sociale klik heeft met teamgenoten. Voor zover voetbal kan bijdragen aan het leren omgaan met diversiteit ligt de uitdaging vooral bij de pupillen-teams van stedelijke verenigingen. De vraag is of er niet meer kan of moet worden geïnvesteerd in de kwaliteit van trainers en begeleiders, zodat zij met meer 'pedagogische tact' kinderen met verschillende achtergronden en (sociale en motorische) vaardigheden kunnen opvangen en begeleiden in de omgang met elkaar. Ten tweede geven de cijfers aan dat afstanden niet het probleem zijn in krimpgebieden. Als door verdere krimp en vergrijzing de verzorgingsgebieden voor bestaande voetbalverenigingen en voetbalaccommodaties te klein worden, ligterschikking van de

accommodaties en fusie of opheffing van verenigingen voor de hand. Zo kan men de bezettingsgraad op peil houden en de kosten beheersbaar. Op dit moment is de dichtheid aan voorzieningen in de krimpregio's zo hoog, dat een iets minder grote dichtheid niet hoeft te leiden tot onoverbrugbare afstanden. Althans fysiek en hemelsbreed. Herschikking lijkt daarmee vooral een sociale opgave en te vragen om procesbegeleiding. Wie weet heeft de aartsvijand in het dorp verderop dezelfde problemen als de eigen vereniging, en kan er een nieuwe aartsvijand worden gevonden, niet in het dorp, maar in de gemeente verderop?

1.

Dit artikel is een verkorte en bewerkte versie van hoofdstuk 6 'Voetbalaccommodaties in Nederland' uit het brancherapport *Sportaccommodaties in Nederland*.

2.

Naast voetballende leden, kent de KNVB ook 'officials', zoals scheidsrechters, die lid zijn van de KNVB. In dit artikel zijn alleen de voetballende leden meegeteld en de officials buiten beschouwing gelaten.

3.

Overigens zien we ook bij de schoolkeuze het soort-zoekt-soort effect optreden en vooral kinderen uit de hogere sociale klassen niet altijd naar de dichtstbijzijnde school gaan. Zie oa. Karsten en Felder (2016).